

Дубасенюк О.А. Акме-моделі педагогів-майстрів як еталони для досягнення майбутніми вчителями професійної компетентності // Особистісно-професійний розвиток майбутнього вчителя: Матеріали V Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції (м. Вінниця, 29-30 листопада 2021 р.) Вінниця: «Твори», 2021. 240 с. С.12-18.

АКМЕ-МОДЕЛІ ПЕДАГОГІВ-МАЙСТРІВ ЯК ЕТАЛОНИ ДЛЯ ДОСЯГНЕННЯ МАЙБУТНІМИ ВЧИТЕЛЯМИ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ

Дубасенюк О.А.

Анотація. У статті обґрунтовано важливість особистісно-професійного розвитку майбутнього вчителя, що передбачає розробку нових акме-концепцій та оволодіння моделями-еталонами педагогів-майстрів. Окреслено відповідні акмемоделі. Праксеологічна акмемоделю спрямована на оволодіння майбутніми педагогами передовим педагогічним досвідом як сукупністю інноваційних методів, засобів, стратегій. Культурологічна акмемоделю – формування готовності до здійснення культурологічної функції освітньої діяльності. Аксиологічна акмемоделю характеризується ціннісним ставленням педагога до інноваційної діяльності. Комунікативна акмемоделю передбачає домінування партнерських стосунків між суб'єктами освіти. Рефлексивна акмемоделю акцентує увагу на самопізнання, самоаналіз, осмислення, умови власної професійної діяльності.

Ключові слова: акмемоделю, педагог-майстер, майбутні педагоги, професійна компетентність, педагогічна майстерність.

ACME-MODELS OF TEACHERS-MASTERS AS STANDARDS FOR ACHIEVEMENT OF PROFESSIONAL COMPETENCE BY THE PROSPECTIVE TEACHERS

Dubasenyuk O.A.

Abstract. The article substantiates the importance of personal and professional development of the prospective teacher, which involves the development of new acme-concepts and mastering the models-standards of master teachers. Relevant acme-models are outlined. Praxeological acme-model is aimed at mastering by the prospective teachers of advanced pedagogical experience as a set of innovative methods, tools, strategies. Culturological acme-model represents the formation of readiness for carrying out the culturological function of educational activities. Axiological acme-model is characterized by the value of the teacher's attitude to innovation. The communicative model involves the dominance of partnerships between educational actors. Reflective acme-model focuses on self-knowledge, self-analysis, understanding, the conditions of their own professional activities.

Key words: acme-model, master teacher, future teachers, professional competence, pedagogical skill.

На сучасному етапі становлення педагогічної науки відбувається переосмислення шляхів і перспектив її подальшого розвитку. Актуальною залишається проблема особистісно-професійного розвитку майбутнього вчителя. Виникає потреба у розробці формування нових акме-концепцій підготовки педагога-професіонала, що вимагає дослідження актуальних питань в окресленій сфері на основі акмеологічного підходу. Тільки розробка фундаментальних теоретичних концепцій розвитку особистості може призвести до конкретних результатів.

Педагоги-майстри досягають високого рівня професійної компетентності у професійній діяльності та особистісному розвитку завдяки постійному саморозвитку та самовдосконаленню. Про це свідчать наукові праці відомих вчені таких як В.І. Бондарь, І.А. Зязюн, Н.Г. Ничкало, Л.О. Хомич, А.М. Лавриненко, Л.С. Рибалко, С.О. Сисоєва та інші [3, 5, 6].

Мета дослідження: обґрунтувати акмеологічні засади особистісного та професійного розвитку особистості, що будується на моделях-еталонах

педагогів-майстрів і на цій основі розробити стратегії розвитку акмепотенціалу особистості.

Потреба в досягненні успіху стимулює майбутніх педагогів до успішного вирішення навчальних завдань на високому рівні досягнення навчальних цілей і формування у них умотивованості щодо подальшої високопродуктивної професійної діяльності. Це може стати реальністю за умови оволодіння майбутніми вчителями теоретичними і практичними знаннями та вміннями у сфері психолого-педагогічних, спеціальних і методичних наук, засобами особистісного зростання, що постає підґрунтям для зміни змістових і процесуальних аспектів їх педагогічної діяльності та спілкування.

Особистісно-професійний розвиток педагога у контексті акмеологічного підходу, як свідчать наші дослідження, детерміновано внутрішніми умовами – свідомістю та індивідуальною позицією. Найважливіша умова становлення професіонала-майстра полягає у зростанні рівня його професійної самосвідомості [1, 2, 7]. Рушійною силою цього процесу можуть бути такі внутрішні суперечності, які спрямовують особистість на їх подолання шляхом професійного самовдосконалення. Велику роль відіграють моральні якості людини, які забезпечують конструктивний, позитивний напрям саморозвитку.

Здобуття професійної освіти у контексті особистісно орієнтованої парадигми набуває двостороннього характеру: зовнішня сторона визначається опануванням знань, умінь, навичок, а внутрішня – передбачає велику роботу особистості над своїм духовним світом, самовдосконалення. Формування особистості майбутнього педагога потребує оволодіння ним культурними здобутками свого народу, людства в цілому шляхом оволодіння визначальних культурних цінностей. Найбільш значущим для особистісно-професійного розвитку майбутнього педагога є досвід самовдосконалення майстрів.

У контексті акмеологічної парадигми системотвірним фактором професійного зростання і творчої активності людини постає самосвідомість, у центрі якої перебуває її позитивна Я-концепція, що об'єднує в єдину систему уявлення людини про себе саму: «Я-реальне», «Я-ідеальне» та «Я-професійне».

Інші елементи самосвідомості забезпечують при цьому регулятивний функціональний зв'язок між ними і взаємодію з інтегрованим «Я-образом» особистості (А.О. Деркач, Н.В. Кузьміна, В.М. Гладкова, Н.Г. Сидорчук та ін.) Отже, проблема формування особистості майбутнього педагога у процесі навчання пов'язана з його усвідомленням себе творчим професіоналом.

Проаналізуємо значущі акмеомоделі особистісно-професійного розвитку педагога.

Праксеологічна акмеомодель спрямована на оволодіння майбутніми педагогами на основі вивчення передового педагогічного досвіду сукупністю методів, засобів, стратегій, які забезпечують перехід від постановки проблеми, мети діяльності до конкретних дій щодо її розв'язання або до досягнення поставленої мети. При цьому найбільш вагомими діями мають бути вміння визначати мету, прийняти рішення, здійснити планування щодо її досягнення з урахуванням останніх здобутків науки і техніки, а також історичного досвіду діяльності. Тому важливе значення набуває цілепокладання, що передбачає виділення провідних цілей у професійній діяльності та особистісному розвитку. Визначені цілі та завдання завжди орієнтовані на ефективний результат. Цілездійснення передбачає організацію педагогічної діяльності у процесі освітнього процесу. У контексті праксеологічного підходу, спираючись на ціннісне ставлення до педагогічної діяльності, професійна компетентність майстра розглядається як результат його пізнавальної діяльності, коли відбувається поступове оволодіння здатностями до цілепокладання, планування, організації, аналізу, рефлексії наукової діяльності; накопичення інноваційного досвіду роботи. Творчі педагоги-майстри залучаються до дослідницької діяльності (написання дисертаційних робіт), оскільки виникає потреба теоретично обґрунтувати набутий досвід. Спостереження свідчать, як правило, ця категорія педагогів успішно завершує свої дослідження і набуває науковий ступінь. Такі дії призводять до плідних результатів: отримано нові знання у сфері теорії, методології, методики та технології професійно-педагогічної освіти, педевтології [2, с.104].

Культурологічна акмеодель. Особистісний компонент педагогічної культури викладача виявляється в самореалізації його сутнісних сил, потреб, здібностей, інтересів, обдарованості в педагогічній діяльності. Процес самореалізації складається з декількох взаємозалежних етапів, таких як самопізнання, самооцінка, саморегуляція, самоствердження, що розкривають інтелектуальний, професійно-моральний потенціал особистості викладача.

Окреслена акмеодель може вміщувати такі основних блоки:

1. Спеціальні здібності і властивості педагогічної особистості: ділові якості (сумлінність, відповідальність, працьовитість, дисциплінованість, енергійність, точність); рефлексивні якості (акуратність, самокритичність, широкий кругозір, ерудиція); комунікативні якості (уважність, чесність, справедливість, стриманість, вимогливість, обов'язковість); емпатійні якості (гуманність, взаєморозуміння, доброта, тактовність, обов'язковість, здатність до співпереживання). 2. Громадянські та моральні якості педагога: переконаність, принциповість, патріотизм, колективізм, інтелігентність. 3. Професійно-етична поведінка педагога: особливий спосіб життя особистості, її спрямованість та прагнення до постійного вдосконалювання системи специфічних відносин, поглядів і переконань у сфері навчання та виховання людей. 4. Педагогічна майстерність: знання предмета (професійна компетентність, спеціальна тактична підготовленість, досвід у навчанні й вихованні, наукова кваліфікація); педагогічна технологія (техніка й експресія мовлення, ясність і логічність думок, переконливість висловлювань, виразність міміки, жестів, уміння обирати необхідні засоби, форми і методи); педагогічна творчість (творча уява, нестандартне мислення, потреба в пошуку нової інформації); педагогічний стиль (педагогічна переконаність, педагогічно спрямоване спілкування, педагогічний такт, інтерес до пізнання внутрішнього світу людей) [2,с.226-227].

Отже, вищим ступенем педагогічної культури, її виявом у реальному житті є педагогічна майстерність, професіоналізм, що синтезують розвинене психолого-педагогічне мислення, професійно-педагогічні знання, навички,

уміння та емоційно-вольові засоби виразності, які дають змогу успішно вирішувати різноманітні навчально-виховні завдання.

Аксіологічна акмеодель У контексті *особистісно орієнтованого* підходу, за умови сформованого ціннісного ставлення педагога до педагогічної інноваційної діяльності, відбувається перехід від особистісної зацікавленості у вирішенні поставлених проблем до розвитку його творчих здібностей, креативності, високого рівня методологічної культури. Ціннісне ставлення педагога-майстра до наукового пізнання формується на основі набуття загальнолюдських цінностей і цінностей особистісної та професійної самореалізації, самоактуалізації, готовності до подальшого акмезростання, розвитку моральних якостей особистості, культурних цінностей та норм.

Водночас розвиваються креативні якості педагога як дослідника: цілеспрямованість, наполегливість, активність, працелюбність, упевненість, відповідальність, винахідливість. Креативний педагог характеризується такими творчими здібностями як дивергентність мислення, гнучкість у мисленні й діях, швидкість мислення, здатність висловлювати оригінальні ідеї, здатність до інноваційного пошуку. Особистісні характеристики креативного вчителя: прагнення до пізнання. В акмеології креативність розглядається як: 1) невід'ємна сторона духовності та умова творчого саморозвитку людини; 2) інтегральна здатність продукувати нові ідеї й доводити їх до реалізації; 3) істотний резерв самоактуалізації, самовдосконалення та самореалізації. Аксіологічна акмеодель характеризується гуманістичною спрямованістю діяльності педагога на особистість іншої людини, утвердження найвищих духовних цінностей, моральних норм поведінки.

Комунікативна акмеодель передбачає домінування партнерських стосунків між суб'єктами освіти. Педагоги-майстри будують свої відношення з учнями на основі педагогіки партнерства. З повагою ставляться до своїх вихованців, вірять у їх можливості. Намагаються створити умови для розкриття внутрішнього потенціалу кожного учня. Окреслена модель передбачає розвиток

комунікативних умінь, зокрема вміння застосовувати базові психолого-педагогічні знання для створення сприятливих умов в освітньому процесі, спрямовувати індивідуальний розвиток особистості та учнівського колективу; вміння обирати оптимальний стиль спілкування з різними категоріями учнівської молоді, можливо, носіями різних культур і традицій; вміння встановлювати доброзичливі стосунки з колегами, учнями, батьками, громадськістю; вміння здійснювати морально-психологічне забезпечення освітньо-виховного процесу.

Рефлексивна акмеодель акцентує увагу на самопізнання, самоаналіз, осмислення перебігу подій, умов власної професійної діяльності. Кожен крок, кожен дію педагога-майстри аналізують і визначають подальші дії щодо підвищення рівня своєї майстерності. Рефлексивна культура є системоутвірним чинником усієї професійної культури в цілому. Професійна рефлексія передбачає створення рефлексивного портфолію, що розкриває динаміку особистісного розвитку педагога і студента й допомагає відстежити як кількісну, так і якісну результативність його діяльності. Для майбутнього педагога портфолію може включати всі контрольні і творчі роботи студента – твори, виклади, есе, вироби, залікові роботи, відео, все, що було зроблено протягом визначеного терміну.

Результат. Педагоги-майстри досягають високих результатів у роботі завдяки використанню як креативних, так і традиційних засобів, форм і методів. Їх результати мають випереджувальний ефект (приклад діяльності В.Ф. Шаталова, С.М. Лисенкової, Ш.О. Амонашвілі, М.М. Палтишева та ін). Їх вихованці також досягають високих результатів, що розвиває їх потенційні можливості. А головне, що вони вміло обирають майбутній професійний шлях.

Перспективні напрями акмеології професійної освіти пов'язані з моделюванням вищих рівнів продуктивності колективної, групової та індивідуальної діяльності. Такі напрями передбачають: дослідження залежності між рівнями продуктивності діяльності творення і факторами, що їх забезпечують; вивчення структури творчого акмепотенціалу і суб'єктивних

факторів; самоорганізацію, самоосвіту і самоконтроль у саморуху до вершинам професійної майстерності; створення авторських систем професійної діяльності, обґрунтування суб'єктивних критеріїв якості і самокорекції; розробку акмецільових стратегій самореалізації особистості подальше опрацювання інноваційних продуктивних стратегій розвитку акмепотенціалу майбутніх учителів.

Література

1. *Акмедосягнення науковців Житомирської науково-педагогічної школи* / за ред. О. А. Дубасенюк. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2016. 404 с.

2. *Актуальні проблеми професійної освіти* / Укл. Дубасенюк О.А.: навчально-методичний посібник. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2018. 354 с.

3. Бондар В. І. Формування компетентності та конкурентоздатності випускника педагогічного ВНЗ // *Науковий часопис Національного педагогічного університету ім. М.П. Драгоманова*. Сер. 17 : Теорія і практика навчання і виховання. К., 2007. Вип. 6. С. 3 – 9.

4. Дубасенюк О.А., Кузьміна Н.В. Факторні акме-моделі продуктивної професійної виховної діяльності педагога загальноосвітньої та професійної школи // *Сучасні акмеологічні дослідження: теоретико-методологічні та прикладні аспекти* : монографія / редкол. В.О. Огнев'юк, С.О. Сисоєва, Я.С. Фруктова. К.: Київ. ун-т ім. Б. Гринченка, 2016. С. 289-340.

5. Лавріненко О. А. *Історія педагогічної майстерності*. К. : Богданова А. М., 2009. 328 с.

6. Сисоєва С. О. *Освіта і особистість в умовах постіндустріального світу* : монографія. Хмельницький : ХГПА, 2008. 323 с.

7. *Теорія і практика професійної майстерності в умовах цілежиттєвого навчання* / за ред. О. А. Дубасенюк. Житомир : Вид-во Рута, 2016. 400 с.